

Máder Miklós

DÉL-BARANYA – HORVÁTORSZÁG

2011 nyarán a horvátországi Eszéken két fókuszcsoporthoz tartottunk, melyeknek eredményeit foglaljuk össze ebben az elemzésben. A beszélgetések célja volt a határon túli magyar fiatalok magyarságtudatának feltérképezése. Olyan dimenziókat érintettünk a beszélgetésben, mint a nyelvhasználat, az iskolázottság, a szokások, a tervek, a sztereotípiák, a mobilitási potenciál.

A beszélgetések elején a résztvevők kölcsönösen bemutatkoztak, majd a magyarságról, a hazáról és az otthonról alkotott spontán asszociációkat vizsgáltuk meg.

SPONTÁN ASSZOCIÁCIÓK

Az asszociációk mögött rejlő dinamika megértéséhez be kell mutatnunk Bibó István nemzetdefinícióját. Az államnemzet–kultúrnemzet ellentétpárt Bibó István használta először annak a ténynek fogalmi keretbe öntése céljából, hogy az általa feltételezett nemzeti azonosságtudat – nemzeti identitás – terén két egymástól erősen elkülöníthető véleménystruktúrát világítson meg. Történelmi szempontból államnemzeti gondolkodás jellemző Európa nyugati felére, ahol a közigazgatás, a jog rendszere a nemzeti lét szerves részévé vált és erősítette a nemzeti lét folytonosságába vetett hitet. A Rajnától keletre viszont nem léteztek határozott formában államok, fővárosok, nem létezett magas színvonalú politikai kultúra, ezért már a nemzetállamok kialakulása előtt vissza kellett nyúlniuk a nemzeteknek a „népi” tényezőkre. Ezek a „népi” tényezők voltak a népszokások, a nyelv, amelyek hordozták a nemzeti mibenléteket. (Bibó 1986). Bibói értelemben egy ideális államnemzeti felfogás uralta nemzeti azonosságtudattal rendelkező magyar ember szerint ahhoz, hogy valaki magyar legyen, a legfontosabb, hogy a magyar állam polgára legyen, Magyarországon szülessen, magyar nyelvű egyházi szertartásokon vegyen részt. Ezzel szemben egy kultúrnemzeti felfogású magyar szerint ahhoz, hogy valaki magyar legyen, fontos, hogy önmagát magyarnak tartsa, legalább egyik szülője magyar legyen, magáénak érezze a magyar kultúrát és tisztelje a magyarság jelképeit – a nemzeti zászlót, a himnuszt és a magyar nyelvet –, továbbá ismerje a magyar történelmet.

Ez a nemzeti identitásban megbúvó különbség részben az oka annak, hogy a többségi nemzethez tartozók másképp határozzák meg a nemzeti identitás fokmérőit, mint a kisebbségekhez tartozók. Gyakori panasz a határon túli magyarok részéről, hogy a magyarországi magyarok kevésbé értékelik a magyar kultúrát, mint az szerintük szükséges lenne, és a határon túli magyarságot sem egyöntetűen foglalják bele a magyar nemzeti testbe, hanem külföldi államok polgárainak minősítik őket, holott a határon túli magyarok is – igaz teljesen más dimenzióban, de – magyarnak tartják magukat. Mint látni fogjuk, ennek az elméletnek a megközelítései számos esetben tetten érhetőek a fiatalok gondolataiban, attitűdjeiben.

A magyarságról, a hazáról és az otthonról alkotott spontán asszociációk jellemzően pozitívak voltak, melyek sora az idilli, romantikus életképektől a modern életvezetésig tart. Az alábbi idézetek a romantikus, pozitív hazafelfogást ábrázolják.

- Belje, Baranya, falu.
- Szabadság, föld, anya.
- Ország, szülőföld, öntudat.
- Eszék, otthon, ágy.

A horvátországi magyarsághoz tartozó fiatalok számára Magyarország és annak hozzájuk közeli városai életvitelük szerves részévé váltak, ezért olyan nem szokványos elemeket is említettek, mint a pécsi bevásárlóközpont. Az alábbi idézet életszerűségét támasztja alá, hogy a csoport nevetve, de egyetértett ezzel a meglepő asszociációval:

„Magyarország, nyelv és Árkád.”¹

Mint láthatjuk, horvátországi magyar fiatalok esetében a haza spontán asszociációja során megjelenik a kultúrnemzeti felfogás. Említettek további városokat is, mint Mohács és Budapest. A magyar városok említése révén kialakult egy kép, miszerint a hazára vonatkozó első asszociációk nem szorosan a lokális környezetre vonatkoznak, hanem a horvát államhatáron is átnyúlnak.

De nemcsak földrajzi fogalmakat említettek. Voltak olyan vélemények is, melyek idilli, vágyott helyzetre vonatkoztak. Ebben a megközelítésben a haza egyféle menedéket jelentett, olyan helyet, ahol a polgárok a hegemon nemzet részei, és nincsenek legitimációs problémáik.

„Hát a nagyság, hogy a haza egy valami lelki nagyságot jelenti számomra... nem úgy értem, hanem hogy az a haza, ahol nagyon jól be tudsz illeszkedni például.”

„Hát én, nekem mindig is egy ilyen különöc érzet fogalmazódott meg bennem itt Horvátországban. Például nem tudom olyan jól érezni magam egy horvát közösségben, mint mondjuk egy magyarban. És hát kiszolgáltattanak is érzem egy kicsit magam.”

Ebből az idézetből már felsejlik egy olyan véleménycsoport is, mely nem csak pozitív élményeket társít a haza/magyarság fogalmakhoz. Volt válaszoló, aki említette Trianont, a nemzeti büszkeséget.

Az állampolgárság spontán említései során találkoztunk mind elégedetlenséget, mind elégedettséget tükröző véleményekkel. Az előbbiek eredete szintén a bibói kultúrnemzet-felfogásban gyökerezik, amikor a magyarságot, mint államhatárokon átívelő nemzetet fogják fel, fogadják el. Ebben az esetben a horvát állampolgárság szükségtelen béklyónak tűnik.

„Amire nem igazán vagyok büszke: az az, hogy horvát állampolgár vagyok.”

De nem mindig a kultúrnemzeti megközelítés sejlik fel a negatívabb válaszok háttérében, hanem az a tény, hogy Horvátország nem az EU tagja, emiatt nem élvez olyan diplomáciai előnyöket, mint Magyarország.

„Hát én elmondom szívesen. Számomra ez egy kissé negatív dolog, ugyanis ez egy területhez köt engem akár. Hogyha én most, mondjuk rá, egy horvát állampolgár vagyok, nem néznek rám jó szemmel mondjuk a világ egyes részein akár. Hát nem, de például vízum kell Amerikába.”

¹ Bevásárlóközpont Pécsset.

Voltak válaszolók, akik ezen a ponton elkanyarodtak az identitás témakörétől és egy bizonyos balkáni életstílust, nemzetkarakterológiát kezdtek, mint ellenpontot bemutatni. Ellenpontot abban az értelemben, amihez viszonyítva önmagukat meg tudják határozni.

Hát, igen! Vagy sok helyen azt hiszik, hogy mi még jugoszlávok vagyunk.

Hát, én az egész Balkánt nem igazán csípem... Az egész kultúrát, bocs!

SZTEREOTÍPIÁK

A fókuszcsoportokon feltérképeztük a fiatalok auto- és heterosztereotípiáit. A magyarországi magyarokkal kapcsolatban sokszor elhangzott az intolarenca, ami jellemzően nyelvi intolarenca:

„Én azt írtam, hogy nem túl megértőek, ezt azért írtam, mivel gyakran furcsán néznek ránk azért, mert mi határon túlról jöttünk, és hogy tudunk magyarul, meg ilyesmi. Tehát nekem ez olyan furcsa tud lenni.”

„Nagyon ki akarnak javítani, amikor valamit mondunk.”

„Kijavítanak minden tájszólást.”

Az intolarencián kívüli további asszociáció az arrogancia, a fennhéjázás:

„Én azt írtam, hogy túl büszkék magukra és hogy nem barátságosak számomra. Mászt nem írtam semmit.”

„Én azt írtam, hogy felvágós, nyafogós és siránkozó. Annyira akartam valami pozitívat írni, de most hirtelen...”

„Én azt írtam, hogy beképzelték, lenézők és arrogánsak.”

„Én azt, hogy beképzelt, arrogáns, fölényesek.”

Természetesen a negatív állítások mellett megjelentek a magyarországi magyarságot pozitívan értékelő vélemények is. Ez a kettősség jellemzi a másik hetero-sztereotípiát, amely a horvátországi horvátokra vonatkozik. Számosan említették a temperametumot, a lendületet, – és ennek negatív konnotációit.

„Nyitott, hirtelen és indulatos. Tehát ez a Balkán.”

„Vad, erőszakos, brutális, agresszív.”

„Néputálók, tradicionálisak, szűk világnézetük van.”

A délszláv háború hatásai is még érzékelhetőek. A háború utáni Szerbiából való migráció is belekeveredik a horvátországi horvátokkal kapcsolatos sztereotípiákba.

„Hát, nekem az általános iskolában kezdődött, amikor sokat piszkáltak, mivel ott éltem Szerbiában és átköltöztem Horvátországba – fél horvát, fél magyar vagyok. És piszkáltak, hogy te ez-az-amaz, ilyen-amolyan és akkor úgy is kezdtem már érezni magam, hogy igen, magyar vagyok meg mit tudom én. Inkább jobb azt mondani, mint szerb vagy horvát, vagy nem tudom, mi.”

A horvátországi horvátok kisebbségekhez való viszonyulásának megítélése természetesen nem egyöntetűen negatív. Sokan gondolják, hogy jól, „túl” jól bánnak velük a horvátok.

A horvátországi magyarokról szóló auto-sztereotípiákból az derül ki, hogy leginkább a másság dominál, a senki földje érzés. Mások mind a horvátok, mind a magyarok számára; ők sem tudják igazán, hova tartoznak. Az integráció nehézkes, hisz sok esetben a horvátot mint idegen nyelvet kell elsajátítani.

„Lusták horvátot tanulni, zárkóztak, különcök.”

„Szerintem is mások vagyunk! Végül is, mert nem tartozunk se a magyarországi magyarokhoz, se a horvátországi horvátokhoz, hanem...”

Gyakori érzés számukra, hogy az adott többségi csoport nem befogadó:

„... amikor itt vagyunk horvát társainkkal: á, te magyar vagy, te nem érted! Amint Magyarországra, ott Jugo!”

De mi történik azokkal, akik jól tudnak horvátul és asszimilálódnak? Láthatjuk, hogy a horvátul kevésbé jól beszélők outsiders maradnak a horvátok szemében, de akik horvátul jól beszélnek, azok integrálódhatnak és integrálódnak is a horvátságba, ezáltal a magyar identitásuk gyengül, eltűnik.

„Hát, igen! De azok, akik meg jobban tudnak, azoknál nagyobb az esély, hogy »el-horvátosodnak« és aztán még kevesebb magyar lesz. Inkább ne tudjanak horvátul és maradjanak magyarok!”

Ebből a fenti idézetből látszik, hogy a nyelvi síkon induló asszimiláció a helyi magyarságra ható legdinamikusabb erő. Azok, akik magyar nyelvi környezetben képesek maradni Horvátországban, meg tudják őrizni a magyarságukat, de akik ettől eltávolodnak, azok és leszármazottaik számára a magyarság véget ér.

CSÖKKENŐ MAGYARSÁG

A horvátországi magyarságra a nagy koncentrátság jellemző. A fókuszcsoportokon résztvevők szerint 5-6 olyan falu van a Drávaközben, ahol szinte csak magyarok élnek, ez jelenti a központot.

Horvátországban folyamatosan csökken az önmagukat magyarnak vallók aránya. A fiatalok számszerűleg is tudták, hogy 1991-ben 21.000 volt, 2001-ben pedig 16.195, a 2011-es népszámlálásra pedig 13.000 vagy 14.000-et prognosztizáltak.

Mi ennek a drasztikus csökkenésnek az oka? Szociológiai szempontból két külön hatást kell kiemelnünk, amelyek jelentős magyarázóerővel rendelkeznek ebben a kérdésben. Az egyik az elvándorlás miatt bekövetkező létszámbeli csökkenés. A másik hatás pedig egy identitás-magyarázat, ami az asszimiláció nagy mértékét okozhatja.

NAGY ELSZÍVÓ ERŐ

A magyarság számának csökkenését a migrációs potenciál is jelentősen befolyásolja. A beszélgetések során az alábbi típusokat különíthettük el.

1. Rurális területekről az urbanizáció irányába

A horvátországi magyarok jellemzően rurális környezetben, falvakban élnek, ahol a homogén magyar kulturális közeg könnyebben fenntartható. Ebben segítik őket a helyi iskola, templom és hagyományok is. Az urbanizált, horvátok által lakott területek nagymértékben felgyorsítják az asszimilációt.

2. Horvátországból az EU-ba

Az EU-ban való munkavállalás, ami szintén preferált a fiatalok körében, egyértelműen egy más nyelvi környezetet jelent, ami egyértelműen csökkenti a magyar kisebbség létszámát.

3. A délszláv háború miatt Magyarországra

Számos esetben számoltak be arról, hogy a délszláv háború miatt sokan költöztek át Magyarországra, majd itt jártak iskolába és építettek ki új egzisztenciát. Sokan visszaköltöztek, de voltak olyanok, akik már nem.

4. Szerbiából Horvátországba

A délszláv háborút követően a volt Jugoszlávia új államaiból népmozgások indultak, melyek az újonnan létrejött országok nemzetiségi homogenitását erősítették, így került számos határon kívüli magyar család Horvátországba.

A fenti felsorolásból az első három a horvátországi magyarok számának csökkenését okozza, míg a negyedik létszámuk növekedése irányában hat.

SZIGETEKRŐL VALÓ LESODRÓDÁS

A horvátországi magyar fiatalok életére jelentős hatást gyakorolnak szüleiknek az ő asszimilációjukra vonatkozó elképzelései. A szülők által választható stratégiák két szélsőség mentén tipizálhatók.

Az első, amikor a szülő célja, hogy leszármazottjai vele maradjanak. Ebben az esetben a helyi gazdasági életbe való minél szervezettebb integráció miatt szándékosan az asszimilációs stratégiát kell a szülőknek választaniuk. Gyermeküket horvát középiskolákba, szakmunkás-képzőkbe, egyetemekre íratják. A horvát nyelv anyanyelvi szintű ismerete lehetővé teszi a fiatalok számára az elhelyezkedést, így megvan az esélyük arra, hogy egzisztenciát építsenek ki és szüleik mellett maradhatnak. Nevezzük ezt *integrációs identitás-stratégiának*.

„... úgy gondolják a szülők, hogy hátránya lesz a gyerekeknek abból, hogy nem tud eléggé horvátul. És nem fog jól érvényesülni a horvátok között, nem fog iskolába tudni menni horvátba, nem fog tudni munkát találni.”

„És hogy ezzel a szülők szerintem itthon szeretnék tartani a gyerekeiket. Tehát hogy félnek attól, hogy egyszer majd elmennek, öregek lesznek, és egyedül maradnak, mondjuk hogyha magyarul tanult volna a gyerek.”

A másik stratégia szerint viszont a magyar nemzeti identitás megőrzése a feladat, emiatt a szülők a gyermekek magyar nyelvű oktatását preferálják mind a középiskolai, mind a felsőfokú képzés során. A magyar nyelv aktív művelése háttérbe szorítja a horvát nyelvet, s ez nehezíti az ottani elhelyezkedést, a társadalmi integrációt. Azok a fiatalok, akik az iskolarendszerben a magyar nyelvet preferálták, egy olyan spirálba kerülhetnek, amely a

szülőhelytől földrajzilag egyre távolabb sodorhatja őket. A pécsi középiskolák és a pesti egyetemek pedig növelik az esélyét annak, hogy a fiatalok Magyarországon találjanak élet-társat, karriert, lehetőségeket, ezzel viszont a szülői háztól való leválás esélye növekszik. Elköltöznek, és nem jönnek többet vissza. Ez az *anti-asszimilációs identitás-stratégia*.

„Hát, mondom, aki tud horvátul, az általában horvát iskolába fog menni, horvát környezetben lesz, és aztán elhorvátosodik teljesen és...”

Ez a két identitás-stratégia sajátos mederbe tereli a horvátországi fiatalok életesélyeit, kilátásait, jövőjét. Természetesen a szülők identitás-stratégiája nagymértékben befolyásolja a gyermekeik jövőjét, a fent bemutatott migrációs hatások továbbra is komoly tényezők maradnak az egyének szintjén. A horvát nyelvű zagrebi egyetem, az eszéki középiskola, egy EU-s munkalehetőség magukban hordozzák annak az esélyét, hogy a fiatalok nem térnek vissza szülőhelyükre. Ebből a szempontból ártalmas a függetlenség.

„És ez a hátránya. Ha valaki beiratkozik ide a központba, végig magyarul beszélnek. Beiratkozik most már egyetemre is mehet, végig magyarul beszél, és valójában kijön az egyetemről, csak magyarul tud, és még mindig nem tud egy szót se horvátul és Horvátországban él.”

Ezek a stratégiák vezetnek oda, hogy létrejönnek, és egyre dominánsabbakká válnak a horvátországi magyarság számára azok a homogén, magyarlakta települések, ahol zárványszerűen boldogulni lehet a magyar nyelv használatával is. Ezek a szigetek olyan települések, ahol szinte mindenki magyar és magyarul beszél, az iskola, a bolt, a posta, a munkahelyek – mind-mind magyar.

„Hát, én olyan faluban lakok, hogy még Magyarországon sincs olyan, hogy százalékba magyar, tehát 99% magyar él, úgyhogy szerintem magyarnak érezhetem magamat.”

Ezeken a településeken az anti-asszimilációs stratégia esetén sikeres lehet a szülők azon igyekezte, hogy gyermekeik mellettük maradjanak, mégis megőrizték magyarságukat.

IDENTITÁS

Az alábbiakban az identitással és az identitás különböző stratégiáival fogunk foglalkozni. Először nézzük át Castells gyakran idézett identitáselméletét. Manuel Castells identitáselmélete a fennálló hatalomhoz viszonyítva határozza meg az egyének identitását (Castells 2006). Három identitást definiál, melyek a legitimáció és ellenállás közötti kontinuumként érthetőek meg. Az egyik castelli identitás a legitimáló identitás, ami a társadalom egy domináns intézménye által létrehozott identitás. Ezt egy racionalizált hatalom kiterjesztésnek/legitimálásnak is felfoghatjuk, melyet támogatnak olyan civil szereplők is, mint az egyházak, a szakszervezetek, a pártok és egyéb társadalmi szervezetek. Esetünkben ez a magyarországi magyarság intézmény-rendszere által támogatott magyarságtudat.

Ennek ellentéte a rezisztens identitás, melyet olyan társadalmi aktorok vállalnak, akiket a fennálló rendszer kirekeszt, hátrányosan megkülönböztet, megbélyegez. Emiatt ezek a kiközösített csoportok egy sajátos, rezisztens/ellenálló identitási pozíciót vesznek fel a társadalmon belül. Védekeznek, ellenállnak, bojkottálnak. Castells ezt az új hálózati társadalom egyik legformálóbb erejének látja. A rezisztens identitás szerinte közösségek meg-

alakításához vezet, melyekben megvalósulhat a „kizárók kizárása a kizártak által”, azaz a hegemon kultúrával szemben képesek a rezisztens csoportok aktív, fenntartó identitáspozíciót felvenni. Ez az identitás akkor alakul ki, amikor a hegemon kultúra el akarja nyomni a kisebbségeket, akik védekezésből önmagukba zárkoznak.

Esetünkben, a horvátországi magyar fiatalok esetében nem érhető tetten a rezisztens identitás. Az alábbi idézet ezt szimbolizálja:

„Túl jól bánnak itt velünk a horvátok és azért nem lett bennünk – nem bennünk, hanem más magyarokban az az erős nemzeti érzés!”

A fókuszcsoporthoz a fiatalok arról is tanúbizonyságot tettek, hogy más határon túli magyar csoportokról is hallottak, tisztában vannak azok helyzetével, történetével. Ezen a ponton pedig mint lehetséges forogatókönyvként említették:

„Szerintem mi azzal az őrvideki (burgenlandi) magyarok sorsára jutunk egy-kettőre.”

„Hát, hogy olyan ott már a jólét, hogy ők már nem érzik, hogy magyarok vagy osztrákok. Megvan a fizetés...”

Ehhez a jelenértelmezéshez szükséges az is, hogy a Horvátországban élő magyar kisebbség számára is Magyarország ne valami ténylegesen jobb helyzetben lévő, irigylésre méltó helyszín legyen.

„Főképp akkor, hogyha Magyarország... ha Magyarország fejlettebb lenne, mint, mondjuk Románia. Románia, ugye az erdélyi magyarokból vagy inkább mondják magukat magyaroknak...”

Mivel viszont Horvátországot hasonló, illetve esetenként jobb gazdasági helyzetű államnak látják, mely nem viszonyul negatívan a kisebbségekhez, kijelenthető, hogy a rezisztens identitás mint alternatíva, nem a horvátországi magyarokra jellemző kategória.

A harmadik castelli identitás az úgynevezett projekt-identitás. Ennek lényege, hogy a rezisztencián túl képes legyen az egyén igazi egyéniséggé válni. Azaz a projekt-identitásos személyek életük számos területén képesek legyenek egyéniségként viselkedni. Itt nemcsak egy egydimenziós rezisztenciáról van szó, hanem egy életvitelbeli változásról.

Az identitások castelli elemzése után tekintsünk át egy másik elmélet. Badis Róbert a vajdasági magyarságra nézve egy négyes tipológiát állított fel (Badis 2008). Badis a vajdasági magyarok identitásstratégiáit interperszonális szinten követte nyomon, majd tipizálta őket. Ez a tipológia jellemzően nem egy befogadó jellegű társadalom esetében elemzi a viselkedési lehetőségeket. A lehetőségek sora a visszatámadástól az elszigetelődésen és az észrevétlenné váláson át a behódolásig tart.

Az első stratégia a negativizmus. Badis értelmezésében ez a szembeszállást jelenti, amikor a kisebbséghez tartozó felvállalja a konfliktusokat és konfrontálódik a hegemon társadalommal. Ez leginkább a castelli rezisztens identitásnak feleltethető meg. A horvátországi fiatalok esetében a negativizmusra mint identitásstratégiára nem találtunk nyomokat. Atrocitásokról csak egy esetben számolt be egy résztvevő, de ő is inkább a zenei stílusok körüli kakaskodásnak gondolta azt, s nem a magyar–horvát ellentétet vélte a veredés hátterének.

A második az elszigetelődés, itt a kisebbséghez tartozó elszigeteli magát a környezettől, igyekszik a lehető legkevesebb kontaktust felvállalni, hogy elkerülje a nem befogadás ne-

gatív következményeit. Ez egyféle menekülés, bujdosás. A fent már bemutatott szigetszerű lét, a homogén magyar környezet viszont Horvátországban nem azért jött létre és maradt fent, mert ezt a félelem révén indukált elszigetelődesi stratégia indokolná. Esetünkben a szigetszerű lét a többségi horvát társadalom természetes integrációs húzóereje elleni szigettedés, és nem száműzetés.

A harmadik stratégia az észrevétlenné válás. Badis értelmezésében ez akkor következik be, amikor a hegemon csoportba való beleolvadás lehetetlen úgy, hogy közben a saját eredeti identitását ne rejtene el az illető. Ez egy bizonyos értelemben tudatos álarc viselését jelenti.

A negyedik stratégia a fenyegetésnek való behódolás stratégiája, erre akkor van elvi lehetőség, amikor a fenyegetett elfogadta az a szabályt, miszerint elnyomott helyzetben van és ennek a helyzetnek megvannak a maga elvárt szerepei. Ilyen szélsőséges esetekre, mint a harmadik és a negyedik identitásstratégia, nem találtunk példákat a jelenlegi horvátországi magyar fiatalok esetében.

AZ ASSZIMILÁCIÓ PROBLÉMATERKÉPE

A beszélgetés egyik célja az identitás és az asszimiláció helyzetfeltárása volt, ehhez elsőként a spontán asszociációk révén felsoroltattuk az ott élő fiatalok helyzetére vonatkozó legjellemzőbb problémákat, nehézségeket, melyek közvetten és közvetlenül hatást gyakorolnak az asszimilációra.

Az alábbi csoportosítás a felsorolt asszociációk összesítése révén jött létre:

1. **államnemzeti integráció könnyebb**, azaz a horvát nyelv révén való érvényesülés értelemszerűen könnyebb
2. **túl jó horvátnak lenni**, vagyis ez az ország nem kitesztető jellegű, a horvát identitás megfelelő a számukra

„Részben baj az is, hogy könnyű az integráció. Szóval nem olyan félelmetes Horvátországban horvátnak lenni, hogy az fojtogató legyen, ami elől menekülni kéne.”

3. **iskolai hatások**, azaz az iskola vezetése nem tulajdonít jelentőséget a magyar oktatásnak

„Iskolavezetés, ugye az iskola úgy gondolja, hogy ne erőlködjünk annyira a magyarral, akkor folyamatosan elsikkadhat.”

4. **a helyi vezető** nem magyarságorientált

„Lokális vezető kérdése, hogy a helyi vezető az inkább ilyen horvátparti – akkor egyértelműen folyamatosan csökken a magyar bla-bla-bla.”

5. **vegyes házasságok**, melyben a nem magyar házastárs önkéntelenül az asszimiláció felé hat

„A vegyes házasság az egyértelműen hígítja ezt a magyarságot.”

6. **szülői szigetstratégia**, amikor is a szülő ellenérdekelte a magyar nyelv használata miatti anyaország felé irányuló mobilitásban, emiatt nem erőlteti a magyar nyelvet

„Ja, ha nem tanul magyarul az a büdös kölök, akkor valószínűleg itt marad, mert

ha magyarul tanul, sokan elhúznak az elté-re és nem jönnek vissza. És akkor ugye a papa-mama reménykedhet abban, hogy inkább integrálódjon, és akkor marad.”

7. az anyaország felől nem intenzív a támogatás

„A magyar állam nem törődik, illetve kevésbé törődik, mint amennyire kellene.”

8. zsákutca nyelv, azaz a magyar nyelv használata harmadik országban nem jelent előnyt

„Ezzel így össze van kapcsolva, hogy a magyar nyelv hátrány abból a szempontból, hogy a horvát ebben a közösségi térben, ahol a horvát képezi a nyelvet. Könnyebben jutsz előre, könnyebben érvényesülsz. Szülők akkor inkább nem fáradnak, nem erőszakoskodnak a magyarral.”

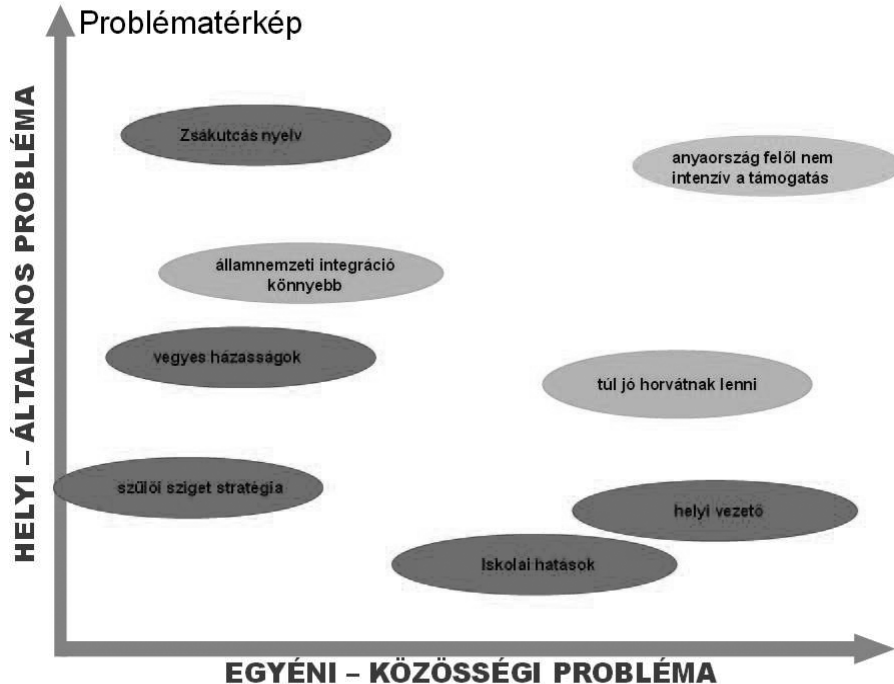
„És nem lehet használni máshol.”

A fent említett problémakörök közül az első kettő *pull* hatást mutat, azaz pozitív hozadékaikért cserébe ösztönöz a magyar nyelv elhagyására. A többi tényleges akadályozó tényezőként értelmezhető, vannak közöttük az egyén szintjén értelmezhető aspektusok és a teljes horvátországi magyarságra jellemző makro-problémák.

Ezeket a problémákat elhelyeztük egy térképen, melyet a 10. ábra mutat be.

A térképen a piros szín jelenti, hogy a probléma akadályozó tényező, a sárga semleges és a zöld pozitív húzóerőként hat az asszimilációra.

10. ábra: Problématérkép a horvátországi magyar fiatalok válaszai alapján

A problémákat aszerint helyeztük fel a térképre, hogy azok helyi, azaz lokális, illetve általános jellegűek, vagyis a teljes horvát magyarságra jellemzőek-e. A másik dimenzió, hogy egyéni, azaz keveseket érintő, illetve hogy általános, közösségi probléma-e.

Látható, hogy helyi szintű és közösségi probléma az iskolai és az önkormányzati vezetők hozzáállása. A vegyes házasságok és a szülői szigetstratégia helyi és egyéni szinten jelentkeznek.

Az ábrán látható, hogy az asszimilációs problémákra nézve nem említettek szociálpolitikai eszközökkel megoldható, rendezhető feladatokat. Az említett nehézségek nehezen, illetve sehogy nem kezelhetők a politikai döntéshozók szintjén.

IRODALOM

Castells, Manuel (2006): *Az identitás hatalma. Az információ kora. Gazdaság, társadalom és kultúra II. kötet. Gondolat Kiadó – Infónia Alapítvány, Budapest.*

Badis Róbert (2008): „A vajdasági magyarság identitásstratégiái.” In: Papp Richárd, Szarka László (szerk.): *Bennünk élő múltjaink.* Zenta. 319-327.

Bibó István (1986): Kényszer, Jog, Szabadság [1935] In: *Válogatott tanulmányok I.* Magvető, Budapest. 5-147.

Bibó István (1986): A mai külföld szemlélete a magyarságról [1936] In: *Válogatott tanulmányok I.* Magvető, Budapest. 151-160.